

ASEISTARIISUNNAN JA KEHITYSONGELMIEN DIALEKTIKASTA: PUGWASHIN MAAILMANKOKOUS 1977

Ilmari Susiluoto

Pugwash-liike vietti 20-vuotisjuhlakokoustaan Münchenissä 24—29. 8. 1977 samojen ongelmien käsittelyssä, jotka aikoinaan johtivat liikkeen perustamiseen. Ydinaseiden muodostama uhka ihmiskunnalle oli edelleen keskeisin keskustelunaihe. Tämän problematiikan rinnalle ovat kuitenkin tunkeutuneet myös kehitysmaiden, energian, resurssien ja saastumisen kysymykset.

Yhteiskuntatieteiden osuus

Ongelmien monimutkaistuminen ja niiden yhteiskunnallisen ja poliittisen luonteen havaitseminen on johtanut aikoinaan pienen fyysikko- ja matemaattikopiirin (aikoinaan sisään pääsyvaatimukseksi suunniteltiin Nobel-tasoa!) täydentämiseen yhteiskuntatieteilijöillä. Vielä 1970-luvun alussa Pugwashiin osallistui matemaatikkoja ja fyysikoita 55 %, biologeja ja lääketieteen edustajia 18 % ja yhteiskuntatieteilijöitä 27 % kokousten osanottajista.¹ Tilanne lienee viime vuosina kehittynyt yhteiskuntatieteitä ajatellen parempaan suuntaan. Münchenin kokoukseen esim. osallistui sellaisia tutkijoita kuin *Charles Osgood* ja *Kenneth Boulding*. Tyypillistä »pugwash-yhteiskuntatieteilijälle» on tieteidenvälisyys (esim. Bouldingin ote, joka ulottuu ekologiasta politiologiaan) ja tietoisuus maailman nykyhetken keskeisistä ongelmista pikemminkin kuin sitoutuminen ahtaisiin erityisaloihin. Silti voidaan sanoa, että Pugwash tarvitsee enemmän yhteiskuntatieteilijöitä, jotka voisivat osoittaa varustautumisen kytkeytymisen taloudellisiin, poliittisiin ja psykologisiin tekijöihin.

Münchenin kokouksen yhtenä erityispiirteenä oli amerikkalaisen sosiaalipsykologian esiinmarssi. Kokouksessa esiteltiin jännityksen kasvun ja lieventämisen psykologisia mekanismeja ja pohdittiin tältä pohjalta valtioiden välisiä suhteita. Vaikka psykologinen tarkastelutapa kieltämättä toi keskusteluihin

uuden dimension, niin sitä kohtaan voidaan esittää myös kritiikkiä. Kriisien »henkisten» laukaisumekanismien tutkiminen on toki tärkeää, mutta samalla ei pidä unohtaa näiden kriisien reaalisia taloudellisia ja sosiaalisia syitä.

Tieteen diplomatia

Pugwash on siitä erikoinen tieteellinen foorumi, että se on samalla korkean tason diplomaattinen neuvottelutilaisuus. Kokouksessa edustettuina olevat tiedemiehet ovat omissa maissaan yleensä hyvin lähellä korkeinta päätöksenteon tasoa ja voivat täten vaikuttaa hallituksiinsa. Esimerkkinä voidaan mainita Pugwashin toiminta Kuuban kriisin ratkaisemisessa:²

»A striking example of a private intervention was the action taken by the Committee during the Cuban crisis in October 1962. At the start of the crisis, the Secretary-General transmitted a cable from the American Pugwash scientists to their colleagues in the Soviet Union, asking them to urge the Soviet Government to re-route the ships to Cuba so as to avoid a clash, and at the same time pledging themselves to urge the United States Government not to take any precipitate action. Following this, the Secretary-General called an emergency meeting of influential scientists from the United States and the Soviet union to discuss means of solving the crisis. For several days he was in almost continuous telephone communication with Moscow and Washington.»

Kuten tästä historiikista ilmenee Pugwashin poliittinen rooli 1960-luvulla johdettiin sen asemasta USA:n ja Neuvostoliiton kommunikaatiokanavana. Sitä mukaa kun uusia kanavia — joiden rakentamiseen Pugwash itse on vaikuttanut — on syntynyt, on myös Pugwashin välitön poliittinen rooli menettänyt merkitystään. Onko Pugwash tehnyt itsensä tarpeettomaksi?

Kysymykseen voidaan vastata monella argumentaation tasolla, poliittisella, strategisella, moraalisella, ja kullakin tasolla vastaus voi olla erilainen. Puhdasti moraalisesti ajatellen Pugwash on edelleen yhtä tärkeä kuin perustamisajankohtanaan 20 vuotta sitten. Tiedemiehillä ei ole omallatunnolla pelkkää totaalisen tuhon painajaista, vaan myös yhä hienostuneimmiksi käyvät tappamisen menetelmät, jotka perustuvat paitsi tappamisen »yleismetodologiaan» (esim. kuulan tai neutronin upottamiseen vastustajan kehoon), myös yhä tarkempaan käsitykseen ihmisen biologisista, kemiallisista ym. ominaisuuksista.

Strategisella tasolla Pugwashin rooli on muuttunut. Sitä ei enää voi pitää ydinsodan eston »ensiapuusemana», vaan pikemminkin pitemmän tähtäimen varoitusmekanismina. Niinpä Münchenissä ei keskusteltu niinkään paljon välittömästä sodanuhasta kuin uuden varustelukierteen vaaroista ja uusien asejärjestelmien kautta syntyvistä uusista uhkamomenteista.

Strategisen roolin muuntuminen oli havaittavissa myös kokouksen »*who is who*»-keskusteluissa, Pugwashin epävirallisessa mutta ehkä virallistakin ohjelmaa tärkeämmässä puolessa. Pantiin merkille, ketkä »*very important persons*»

loistivat poissaolollaan, miten tämän saattaisi tulkita jne. Ehkä järkevin ja samalla vähiten spekulatiivinen tulkinta on se, että Pugwashin painopiste on asettumassa pitkän tähtäimen suunnittelun linjoille. Tällöin »supervaikuttajien» läsnäolo ei ole kokouksissa edes tarpeellistakaan.

Topdogs and underdogs

Münchenin kokous jakaantui kahdeksaan työryhmään, jotka kukin laativat raportin yleiskokouksen käsittelyä varten. Kaksi ensimmäistä käsitteli ydinaseiden ja tavanomaisten aseiden riisunnan problematiikkaa, kolmas detenteä, neljäs kehitysmaiden turvallisuuspolitiikkaa, viides köyhien maiden kehitysongelmia, kuudes energiaa, resursseja ja väestöongelmia, seitsemäs globaalisia saasteongelmia ja kahdeksas tieteen ja yhteiskunnan suhteita.

Vaikka Pugwash-kokous muodostaakin varsin orgaanisen kokonaisuuden, voidaan nämä työryhmät jakaa kahteen lohkoon. Kolme ensimmäistä työryhmää edustavat »vanhaa Pugwashia» ja näiden työryhmien puitteissa käytiin ilmeisesti kokouksen tärkeimmät strategiset ja poliittiset keskustelut. Näissä työryhmissä pohdittiin suurvaltojen suhteita ja kauhun tasapainoon välittömästi liittyviä kysymyksiä. Muut työryhmät edustivat »uutta Pugwashia», joka osittain oli oppositiossa vanhaa linjaa vastaan. Vastakkainasettelu huipentui kokouksen loppukeskusteluissa, joissa toisaalta syytettiin kehityskysymyksiä käsitelleiden raporttien »alhaista tieteellistä tasoa» ja joissa toisaalta tuotiin esiin »supervaltojen monopoli, jonka avulla pidetään yllä epäoikeudenmukaista maailmanjärjestystä».

Vastakkainasettelu paljastaa Pugwashin erikoisen luonteen. Toisaalta liikkeen tarkoituksena on tehdä itsensä tarpeettomaksi, toisaalta tästä samasta pyrkimyksestä johtuu, että se tulee — uusilla alueilla — yhtä tarpeellisemmaksi. Sitä mukaa kun (tai jos) suurvallat pääsevät yksimielisyyteen tietyistä asevarusteluun liittyvistä rajoituksista, nousee tämän ratkaisun myötä esiin uusia ratkaisemattomia ongelmia: miten voidaan sotateollisuus »kääntää» rauhanteollisuudeksi häiritsemättä koko talouden perusteita? Miten teknologian siirto kehitysmaihin voidaan suorittaa tuhoamatta näiden maiden sosiaalisia rakenteita?

Näistä kysymyksistä nähdään, ettei Pugwash ole »yhden asian» yhdistys. Sen tehtäväkenttä muuttuu sitä mukaa kuin itse todellisuus synnyttää uusia ongelmia. Vuonna 1957 tiedostettiin massiivisen ydinsodan vaara. Vuonna 1977 tiedostetaan tämän vaaran lisäksi muita ongelmia: varustautumisen kytkeytyminen talousjärjestelmien dynamiikkaan, mikä synnyttää eräänlaisen »varusteluautomaatin», uusien sotilaallisten doktriinien vaikutus (esim. joustavan vastaiskun teorian tuleminen entistä joustavammaksi neutronipommin ja risteilyohjuksen myötä) »sodan kynnyksen» alenemiseen, »miniydinsodan» problema-

tiikka, kehitysmaiden samanaikainen kurjistuminen ja varustautuminen jne.

Vaikka Pugwashissa on tällä hetkellä kaksi intressipiiriä, *topdogit* ja *underdogit*, niin olisi järjestön tulevaisuuden kannalta kohtalokasta, jos kehitysmaita »tieteen nimissä» diskriminoitaisiin. Kehityskysymykset nimittäin liittyvät »mitalin toisena puolena» suurvaltojen välisen aseellisen konfliktin estämiseen. Ei voi olla moraalisesti hyväksyttävää, että suurvaltojen konflikti siirretään kehitysmaiden kannettavaksi, että rauha Euroopassa kustannetaan miljoonilla kuolleilla kolmannessa maailmassa.

Pugwash ja julkisuus

Pugwashin olemukseen kuuluu täydellinen luottamuksellisuus. Käydyt keskustelut eivät ole julkisia ja kukin kirjoittaja esittää vain oman henkilökohtaisen kannanottonsa. Tällä periaatteella on pystytty voittamaan monia ideologisia ja psykologisia esteitä, jotka vaikeuttavat muuten kommunikaatiota eri järjestelmien välillä. Tätä periaatetta kannattaa noudattaa jatkossakin ja toivoa, että siihen vedoten voitaisiin saada mukaan myös Kiinan kansantasavalta, joka toistaiseksi on pysytellyt Pugwashin ulkopuolella.

Toisaalta Pugwash tarjoaa niin paljon uusia virikkeitä, että olisi entistä enemmän kiinnitettävä huomiota liikkeen piirissä syntyvään uuteen tieteelliseen ajatteluun ja tutkimustuloksiin. Suomen kaltaiselle periferiamaalte osanotto kansainväliseen tieteelliseen keskusteluun on tärkeää jo yksin siinä mielessä, että huomattaisiin asettaa omat pienet ongelmamme järkevään suhteeseen paljon laajempiin ja vaikeampiin kysymyksiin.

LÄHDEVIITTEET

¹ J. Rotblat, *Scientists in the Quest for Peace. A History of the Pugwash Conferences*, The MIT Press, 1972, s. 109.

² Ibid., s. 34.